

Begur de Vinyoli

Miquel Martín

A la llibreria-estanc on jo treballava els estius de la meua adolescència, hi venia cada tarda una senyora elegant i pausada que s'asseia en un tamboret i la feia petar amb la mestressa. Era la Teresa Sastre. Però tothom l'anomenava "la dona d'en Vinyoli". Jo tenia setze o disset anys i no sabia qui era Vinyoli, no m'ho havien explicat a l'escola ni a l'institut; tampoc m'ho explicarien a la universitat. Però afortunadament un dels clients que venia cada dia a buscar el diari sí que ho sabia, i molt bé. Era un senyor menut, discret, educadíssim, que sempre que la botiga estava tranquil·la m'inxampava llegint. Llavors vaig saber que era poeta, editor i traductor i me'l vaig mirar d'una altra manera. Era Joaquim Horta i va ser la persona que em va introduir a la poesia de Vinyoli: "Té, llegeix aquest llibre i, si t'agrada, no cal que me'l tornis". Només per això, ja li he d'estar eternament agraït.

Segurament Joan Vinyoli va triar Begur per estiuajar perquè la seva sogra i la seva cunyada hi havien estat i n'havien lloat l'encant i la pau (ho explica amb més detall Pep Solà a *La bastida dels somnis*). En qualsevol cas, Vinyoli amb la família i un grup d'amics arriben a Begur l'agost de 1954. El poeta té quaranta anys i encara una obra escassa al darrer: *Primer desenllaç*, *De vida i somni* i *Les hores retrobades*. El descobriment del mar, el paisatge agrest i indòmit de Begur, la seva calma i recolliment, provoquen en Vinyoli un sentiment de plenitud i d'admiració que queda reflectit en les cartes i postals que escriu als amics: "la llum viva i la sal transparent del mar fan una mescla molt exaltadora, propícia als èxtasis dionisiacs". És cert que el mar ja apareixia en la poesia de Vinyoli, fins i tot en alguns poemes publicats a la revista *Juventus* (1931), però a partir d'ara adquirirà una presència definitiva, predominant, i anirà incorporant tot un univers que gira al seu entorn: la platja, les ones, les roques, les illes, les barques, els peixos, els gavians, l'albatros, les

perles, les xarxes, les boies, el far, el pescador, l'escafandre, el bus, el coraller... Així, la riquesa metafòrica del mar s'anirà ampliant considerablement i ajudarà a ampliar el seu valor simbòlic i l'horitzó metafísic i moral del poeta. Vinyoli trobarà en el mar i en Begur una autenticitat primigènia, una puresa renovadora, un món diàfan i pletòric que encaixarà amb els seus anhels interiors i amb la seva proposta lírica. En aquest sentit, el dos primers llibres que publica a partir de la seva estada a Begur són ben simptomàtics: *El Callat* (1954) i *Realitats* (1963). Només cal recordar els versos amb què s'obre *El Callat*: "Jo no sóc més que un arbre que s'allunyà del bosc/ cridat per una veu de mar fonda". Però també és molt simptomàtic *Llibre d'amic*, que publicarà molt més tard però que escriu en aquesta època i que comença amb tota una declaració d'intencions: "He naufragat en una mar profunda:/ no em parreu de platges". Rosa Regàs, que li va publicar el llibre a La Gaya Ciència en una edició preciosa dirigida per Joan Ferraté, em comentava un dia que va quedar enamorada d'aquest poemari i que no va dubtar ni un segon a tirar endavant l'edició. "Vinyoli era entranyable, una persona que vivia per la poesia, una persona que semblava fràgil però que sabia molt bé què volia i cap a on anava", va assegurar-me Regàs.

Durant aquests primers anys a Begur, anys intensos, feliços, amb família i amics, Vinyoli passeja pel poble, puja sovint fins al mirador de Sant Ramon, a la placeta on hi ha l'ermita i, des d'allà, contempla el paisatge, l'assumeix, el paeix i l'incorpora després a la seva poesia. Així en parla Vinyoli en una carta dirigida a Francesc Gomà i Eulàlia Presas, aquell estiu de 1954: "La vista des de Sant Ramon, amb núvols en els termes pròxims i totes les coses netes, retallades, de colors brunyits, cada verd, cada blau, cada groc precisos i un darrer fons, pàl·lid, on fulgia com un diamant l'estel vespertí, era d'aquelles coses que ja no s'obliden". També li agrada arribar-se

al castell, on la vista s'amplia fins als quatre punts cardinals i pot abraçar no només el mar i la plana de l'Empordà, sinó també el cap Norfeu, el cap de Creus i alguns dels cims que havia pujat de més jove: "Més aviat matinejo i faig senyals al primer raig de sol des del castell de Begur" (postal a J.V. Foix, 27 d'agost de 1960). Però Vinyoli també baixa a les platges: sa Riera, Aiguablava, sa Tuna, Aiguafreda... Neda una estona, però, sobretot, observa, escriu i corregeix els poemes, sempre amb la seva inseparable carpeta: "Sóc un estiuellant/ que pren el te i escriu postals i mira/ la platja bigarrada, lluny de tot" (*Vacances a platja*, dins *El griu*, 1978).

Els primers estius s'estan a can Pallí, una casa d'indians (*americanos*, com es coneixen a Begur) àmplia, amb un pati interior amb arcades, rústica i amb serveis molt rudimentaris. És molt probable que no tinguin ni llum ni aigua corrent i que, com la majoria de begurencs, hagin d'anar a la font de la plaça a procurar-se l'aigua amb un càntir. En un racó del pati, s'hi pot veure encara una cisterna, element que apareix sovint a l'obra del poeta, com a metàfora de la capacitat creadora que cal anar omplint. Amb la colla d'amics (els "happy few") sovintegen el bar Frigola de la plaça de la Vila, i el Centre Artístic Begurenc, el Centro, conversen i prenen l'aperitiu mentre ballen sardanes o escolten música. L'any 1956 organitzen la "setmana dels savis", un conjunt d'activitats culturals obertes a tothom i en les quals participen, a banda del mateix Vinyoli amb la lectura d'*El Callat*, Carles Riba, Lluís Pericot, Joan Guarro i Joan Petit. Els actes es duen a terme al Centro, al Casino Cultural i a la casa que Josep Pedreira tenia al carrer de Sant Antoni i mostren, doncs, la implicació i identificació que tots ells tenien amb el poble. L'amo del Centro i del bar de la plaça, en Marià Frigola, m'explica que sovint portava els Vinyoli amb el seu taxi d'excursió a diferents indrets de tot l'Empordà: "Quasi cada any anaven a Sant Pere de Rodes i sovint també a visitar les ruïnes d'Empúries. Eren un grup d'amics i de vegades havíem d'agafar un parell de taxis. També voltaven molt per les cales i pobles de les rodalies". Una de les poques fotografies que es conserven d'aquella època a Begur és una de ja gairebé icònica: el poeta nu de cintura per amunt, amb un barret i les mans a la butxaca a cala Llarga, prop d'Aigua Xelida.

A partir del 1958, la família Vinyoli lloga un dels tres habitatges de la casa que els Guarro-Picart havien comprat al carrer Campuig. Al terrat de la casa, les nits d'estiu, Vinyoli llegeix poemes al seu grup d'amics i els demana opinió. Era tot un ritual,

com anar a veure la pluja d'estels per sant Llorenç en algun indret enlairat del poble. Malgrat la mala rebuda d'*El Callat* i de *Realitats*, és una època joiosa i plena, durant la qual Vinyoli continua escrivint i replantejant-se la seva poètica, encara que entre llibre i llibre passin força anys. Podríem dir que el poema que marca el final d'aquesta època daurada a Begur és *Sunt lacrimae rerum*, escrit l'estiu de 1966 i inclòs a *Tot és ara i res* (1970) i que porta aquesta endreça: "A la memòria de Joan Petit i Margarida Fontserè i recordant tots els altres que passàvem l'agost a Begur". Joan Petit, amic íntim i antic, havia mort i poc després la seva dona, Margarida Fontserè, s'havia suïcidat. Vinyoli, que a poc a poc va perdent els "happy few", escriu un poema bellíssim, colpidor, un poema de plany i record, d'amor i mort, amb el mar sempre present, amb el paisatge de Begur i de l'Empordà com a rerefons: Tamariu, les illes Medes, els arrossars de Pals...

Trini Neras, llavors una joveneta que treballava a la fonda Plaja, m'explica que els Vinyoli i amics hi anaven sovint a fer algun àpat (la cuina de can Plaja tenia molta anomenada). Quan la Trini va deixar la fonda Plaja i es va fer càrrec de la residència Plaja, Vinyoli també passava de tant en tant a fer una copa. "Em va fer molta il·lusió que es recordés de mi i continués venint on jo treballava", em diu. I afegeix: "Era un home reservat, melancòlic, un home trist. Però el record que en tinc és el d'un home intrigant, un home que es mereixia un gran respecte. La seva tristesa i soledat em van fer sentir un interès especial per la seva persona".

A partir dels anys setanta, la salut de Vinyoli minva, però la seva producció literària i el seu reconeixement, gràcies també a la reivindicació que en fan els joves poetes, no deixen de créixer. Publica *Tot és ara i res*, *Encara les paraules* i *Ara que és tard*, poemaris cabdals, on el mar continua tenint una presència destacadíssima i serveix per mostrar els abismes interiors. I, a banda de *Llibre d'amic*, apareixen llibres tan decisius i diferents com *Vent d'Aram* o *El griu*. És precisament a propòsit del poema *El bany*, un poema sensual, explícitament eròtic, que Vinyoli escriu aquestes ratlles a Miquel Martí i Pol des de Begur el 5 d'agost de 1978: "En *El griu* es troben algunes de les raons que expliquen el meu enamorament del mar. En el mar, entre les seves ones, "he tingut un cos compartit", i n'he fruit amb delectança.". Al poema *Cap al no-res*, inclòs a *Vent d'Aram*, hi trobem en canvi el Vinyoli més metafísic i reflexiu, amb el mar novament com a metàfora de la infinitud del coneixement i del temps: "No podré

veure mai/ la veritable mar al fons./ Se'm dóna sols mirar/ temporalment les coses".

Feliu Formosa, que també estiujava a Begur, em va explicar que va coincidir amb Vinyoli els darrers anys. Formosa el trobava sovint al bar Tothora "amb una ginebra amb gel i llegint o corregint poemes". Vinyoli ja estava gran i malalt, amb prou feines es movia pel poble; la seva dona, Teresa Sastre, havia arribat a batejar el bar Tothora com "Tot és ara i res". Formosa, però, assegura que Vinyoli no havia perdut l'afany per la creació i que li va llegir algun dels poemes que després conformarien el recull *Cercles*.

Aquells darrers anys, Vinyoli s'hostatjava a l'hotel Begur, ja desaparegut. És molt probable, com em va comentar Pep Solà, que la fusteria que apareix al poema *Agost d'Encara les paraules* (1975) sigui la que Vinyoli es trobava en el seu trajecte cap al

centre de la vila. Era una petita fusteria de la família Oliver que donava a l'actual carrer Concepció Pi, de manera que, tot passant, podies sentir i veure com feinejaven els fusters: "La serra-cinta va enllestint els troncs,/ la garlopa n'aixeca/ fins encenalls". Un poema que ja avança el decaïment moral, que furga en el pas del temps i que presenta els records com una mena de refugi: "Cada vegada/ que veig aquestes coses/ les guardo molt endintre per als dies/ de la tristesa i de la fam i de la dejecció".

Vinyoli passaria el seu darrer estiu a Begur el 1978, convalescent d'una trombosi cerebral. Sembla que el poeta intueixi la fi de les estades a Begur i comenci a assumir el seu declivi físic i la imminència de la mort en aquests versos aclaparadors escrits aquell estiu: "No sé què tenen de terrible les vacances:/ com un fantàstic terratrèmol imminent" (*Cercles*). Tanmateix la influència del mar i el seu univers encara estaria present en els darrers poemaris: *A hores petites*, *Domini màgic* i *Passeig d'aniversari*. En una carta a Artur Sagués, l'agost de 1981, Vinyoli recordarà amb nostàlgia el seu Begur: "Em fas tornar a l'època daurada del meu Begur, quan a la nit anava a Sant Ramon a veure fars. Em penso que el de cap Norfeu es veia algun cop o m'ho semblava perquè l'embriaguesa em feia veure qui sap les coses. I no sols embriaguesa d'alcohol sinó d'amor. Foren temps extraordinaris que han quedat per sempre més enterrats en mi i no són recuperables si no és per la màgia dels records i de la poesia".

Des del 2009, el poeta té un mirador que porta el seu nom i des del 2011, una ruta poètica recorda les seves passes per Begur: les cases on va estiujar, els bars que freqüentava, els llocs per on passejava i els indrets que van inspirar els seus poemes.

La relació entre Vinyoli i Begur va ser estreta, fructífera, intensíssima, fins al punt que els va transformar mútuament. Només cal recordar les paraules del poeta en l'entrevista que el 1982 li va fer Lluís Busquets i Grabulosa: "el lloc important i definitiu com a centre de les meves experiències de tot ordre, poètic i vital, va ser Begur".